

Sygn. akt II UK 21/10

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 1 czerwca 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Halina Kiriło (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Zbigniew Myszka

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska

w sprawie z wniosku B. L.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o emeryturę z tytułu pracy w szczególnych warunkach,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 1 czerwca 2010 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 7 października 2009 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego
rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu - Sądowi Pracy i
Ubezpieczeń Społecznych [...], pozostawiając temu sądowi
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych decyzją z dnia 31 marca 1998 r. odmówił ubezpieczonemu B. L. prawa do emerytury, z tytułu pracy w szczególnych warunkach z uwagi na niewykazanie przez wnioskodawcę wymaganego 15 letniego okresu zatrudnienia w tychże warunkach.

W odwołaniu od powyższej decyzji ubezpieczony domagał się jej zmiany i przyznania skarżącemu spornego świadczenia. Motywując swoje pretensje zarzucił, iż do stażu pracy w szczególnych warunkach, uprawniającego do emerytury należy zaliczyć okres zatrudnienia odwołującego się na stanowisku palacza od 2 lipca 1979 r. do 31 czerwca 1981 r. oraz przy magazynowaniu, przepompowywaniu, przeładunku, transporcie i dystrybucji ropy naftowej i jej produktów od 1 lipca 1981 r. do 31 maja 1993 r.

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 12 grudnia 2008 r. zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał ubezpieczonemu B. L. prawo do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach poczynawszy od dnia 8 lutego 2008 r.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że B. L., urodzony 8 lutego 1948 r., złożył w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych wniosek emerytalny, dokumentując 29 lat, 8 miesięcy i 18 dni okresów składkowych i nieskładkowych, z czego organ rentowy uwzględnił ubezpieczonemu jedynie 8 lat, 9 miesięcy i 1 dzień jako okres pracy w szczególnych warunkach i zaskarżoną decyzją odmówił mu prawa do przedmiotowego świadczenia. Okolicznością sporną pozostawał charakter zatrudnienia wnioskodawcy w okresach: 1/ od 2 lipca 1979 r. do 31 czerwca 1981 r. na stanowisku murarza – palacza, gdyż łączona formuła tegoż stanowiska wyklucza (w ocenie Zakładu Ubezpieczeń Społecznych) przyjęcie, iż w tym okresie ubezpieczony stale i w pełnym wymiarze czasu wykonywał pracę palacza i 2/ od 1 lipca 1981 r. do 31 maja 1993 r. na stanowisku ślusarza remontowego – smarownika z uwagi na niewymienienie tego stanowiska w przepisach resortowych.

Z poczynionych przez Sąd Okręgowy ustaleń wynika, iż w okresie od 2 lipca 1979 r. do 28 lutego 1995 r. B. L. był zatrudniony w Fabrykach Mebli w C., której następcą prawnym jest powstała w wyniku prywatyzacji przedsiębiorstwa

państwowego „K. – C. Fabryka Mebli” Spółka z o.o. Ubezpieczony posiada kwalifikacje do pracy na stanowisku palacza, gdyż ukończył specjalny kurs, a wcześniej zatrudniony był w takim charakterze w Zakładach Przemysłu Drzewnego w C. (następnie: „H. – Pol Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowe”) od 14 lipca 1970 r. do 13 kwietnia 1979 r. W początkowym okresie zatrudnienia we wspomnianej fabryce mebli od 2 lipca 1979 r. do 31 czerwca 1981 r. odwołujący się stale i w pełnym wymiarze czasu wykonywał pracę palacza wysokoprężnych parowych kotłów przemysłowych. W tym okresie nigdy nie świadczył on pracy w charakterze murarza. Począwszy od dnia 1 lipca 1981 r. ubezpieczony podjął zatrudnienie jako smarownik maszyn i urządzeń. Na wyposażeniu zakładu znajdowała się duża liczba urządzeń i maszyn wykorzystywanych w procesie produkcyjnym, wymagających stałej konserwacji i smarowania za pomocą odpowiednich środków chemicznych oraz dolewania do nich olejów technicznych. Odwołujący się był jedyną osobą w fabryce zajmującą się tymi czynnościami. Z tego powodu narażony był na ciągły kontakt z substancjami chemicznymi, ropą naftową i jej pochodnymi, pobierając je z magazynu zakładowego, przechowując w magazynku podręcznym, przepompowywując przy użyciu pompy ręcznej do mniejszych pojemników i wreszcie realizując czynności związane ze smarowaniem i konserwacją maszyn i urządzeń do produkcji mebli. Z tytułu wykonywanych robót ubezpieczony podlegał Działowi Głównego Mechanika odpowiedzialnego za utrzymanie maszyn w ruchu. Zajęcia te wypełniały cały dobowy wymiar czasu pracy odwołującego się. Nie realizował on innych zadań poza tymi, które odpowiadały stanowisku palacza a potem smarownika. Wprawdzie w dokumentacji osobowej, w tym w angażach i świadectwach pracy, pracodawca określał powierzane załodze stanowiska jako łączone, jednakże czynił to w celu uniknięcia dokonywania wypowiedzenia zmieniającego w razie konieczności przesunięcia pracownika do innych zajęć, a także dla umożliwienia przyznawania wyższych wynagrodzeń. Formalny angaż mógł więc nie odpowiadać rodzajowo wykonywanej przez zainteresowanego pracy.

Analizując zasadność roszczeń odwołującego się w kontekście art. 32 ust. 1, 2 i 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.)

oraz przepisów § 2 i § 4-8a rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) Sąd pierwszej instancji stwierdził, że skarżący spełnia wszystkie przesłanki nabycia prawa do spornego świadczenia, gdyż ukończył 60 rok życia, posiada ponad 25 letni okres składkowy i nieskładkowy oraz legitymuje się co najmniej 15 letnim stażem pracy w szczególnych warunkach, do którego należy zaliczyć sporny okres pracy wymienionej w wykazie A dziale XIV zatytułowanym „Prace różne” pod pozycją (prace nieautomatyzowane palaczy rusztowych kotłów parowych lub wodnych typu przemysłowego) i w dziale IV zatytułowanym „W chemii” pod pozycją 19 (przetwórstwo, magazynowanie przepompowywanie, przeładunek, transport oraz dystrybucja ropy naftowej i jej produktów), wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu. Wprawdzie praca smarownika wymieniona jest w dziale noszącym nazwę: „W chemii”, a fabryka mebli nie należy do zakładów pracy przemysłu chemicznego, jednakże produkcja mebli zaliczana jest do kategorii przemysłu lekkiego w rozumieniu zarządzenia Ministra Przemysłu Chemicznego i Lekkiego z dnia 7 lipca 1987 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach w zakładach resortu przemysłu chemicznego i lekkiego (Dz.Ur. Nr 4 z 1987 r.). Okoliczność niezgodności wykazu, w którym wymieniona jest praca ubezpieczonego z wykazem, pod który miałby podlegać zatrudniający go zakład, a na jaki powołuje się organ rentowy, nie ma znaczenia wobec orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego wydanego w sprawie sygn. P 17/03. W wyroku tym Trybunał Konstytucyjny uznał, że przepis art. 32 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych utracił moc w zakresie, w jakim posługiwał się określeniem „w podmiotach, w których obowiązują wykazy stanowisk ustalone na podstawie przepisów dotychczasowych”. Pozostawione w ust. 4 tegoż artykułu odesłanie do „przepisów dotychczasowych” może odnosić się wyłącznie do tych przepisów rozporządzenia Rady Ministrów, które regulują materię ustawową, czyli wiek emerytalny, rodzaj prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których osobom wykonującym te prace przysługuje prawo do emerytury w obniżonym wieku. W związku z tym niezbędną przesłanką uznania konkretnego zatrudnienia za szczególne jest wykonywanie pracy, stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, nie

tyle na danym stanowisku, lecz w ramach rodzajowo wyodrębnionego wykazu prac szczególnych (załącznik A i B do rozporządzenia).

Apelację od powyższego wyroku złożył organ rentowy, zarzucając Sądowi Okręgowemu naruszenia prawa materialnego w postaci art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) oraz § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) i wnosząc o zmianę orzeczenia przez oddalenie odwołania lub uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania w pierwszej instancji. W uzasadnieniu środka zaskarżenia wskazano, że stanowisko smarownika nie jest wymienione w cytowanym rozporządzeniu Rady Ministrów oraz w zarządzeniu resortowym Ministra Przemysłu Chemicznego i Lekkiego Nr 7 z dnia 7 lipca 1987 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w zakładach pracy resortu przemysłu chemicznego i lekkiego. Sąd Okręgowy nie wyjaśnił, pod jaką pozycją i z którego działu wykazu A, stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów i zarządzenia resortowego, kwalifikuje pracę smarownika. Zdaniem apelującego, produkcja mebli nie należała do przemysłu lekkiego, a zakłady meblarskie podlegały resortowi leśnictwa i przemysłu drzewnego. W ocenie organu rentowego, przepisy powołanych aktów nie powinny być interpretowane rozszerzająco i stanowić podstawy przyznawania uprawnień emerytalnych pracownikom niewymienionym w tychże unormowaniach.

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 7 października 2009 r. oddalił apelację.

Sąd drugiej instancji zauważył, iż wbrew sugestiom skarżącego, stanowisko smarownika jest wyszczególnione w pkt 28 działu VI zatytułowanego „W leśnictwie i przemyśle drzewnym” wykazu A, stanowiącego załącznik do zarządzenia Nr 16 Ministra Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 31 marca 1988 r. w sprawie stanowisk pracy, na których wykonywane są prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.Urz. MRLi GŻ z 1988 r. Nr 2, poz. 4, dalej zarządzenie resortowe), wydanego na podstawie § 1 ust. 2 rozporządzenia

Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.). Choć wydane na mocy cytowanego przepisu zarządzenia resortowe nie są obecnie źródłem prawa i nie mogą stanowić samodzielnej podstawy prawnej indywidualnych decyzji, to jednak stanowią w istocie wykaz prac wykonywanych w szczególnych warunkach. Określone skutki prawne wykonywania prac wymienionych w tym wykazie nie są zaś wskazane przez to zarządzenie, lecz wynikają z ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) oraz utrzymanego jej przepisami w mocy rozporządzenia Rady Ministrów. Jedynie wykonywanie prac na stanowisku określonym w zarządzeniu resortowym, której nie wymieniono w wykazach A i B, stanowiących załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów, nie uprawnia do uzyskania emerytury na podstawie art. 32 ust. 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach z F.U.S. Trzeba przy tym pamiętać, że wspomniany wykaz A nie zawiera katalogu stanowisk pracy, lecz wymienia prace, które uznawane są za prace w szczególnych warunkach w rozumieniu rozporządzenia. Do pracy w szczególnych warunkach wykaz A w dziale IV „W chemii”, poz. 19 zalicza prace przy przetwórstwie, magazynowaniu, przepompowywaniu, przeładunku, transporcie oraz dystrybucji ropy naftowej i jej produktów, zaś w dziale XIV „Prace różne”, poz. 25 – prace polegające na bieżącej konserwacji agregatów i urządzeń oraz prace budowlano – montażowe i budowlano – remontowe na oddziałach będących w ruchu, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie.

W świetle zgromadzonego materiału dowodowego sprawy można zatem przyjąć, że wnioskodawca w spornym okresie od 1 lipca 1981 r. do 31 maja 1993 r. wykonywał na stanowisku smarownika, określonym w pkt 28 działu VI „W leśnictwie i przemyśle drzewnym” wykazu A, stanowiącego załącznik nr 1 do zarządzenia resortowego, pracę wymienioną pod poz. 19 działu IV wykazu A, stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów. Podstawy zaliczenia pracy ubezpieczonego na stanowisku smarownika do okresu pracy w szczególnych warunkach nie mogła stanowić praca wymieniona pod poz. 25 działu XIV wykazu A, tj. praca polegająca na bieżącej konserwacji agregatów i urządzeń oraz pracach

budowlano – montażowych i budowlano – remontowych na oddziałach będących w ruchu, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymieniona w wykazie, gdyż odwołujący się nie udowodnił, iż pracę te wykonywał jedynie na tych wydziałach. Przeciwnie: z zeznań świadków wynika, że prace polegające na smarowaniu i napełnianiu urządzeń produktami ropy naftowej wnioskodawca realizował na terenie całego zakładu. Podstawę takiej kwalifikacji prawnej tegoż okresu pracy stanowi natomiast poz. 19 działu XIV wykazu A, wymieniająca prace przy przetwórstwie, magazynowaniu, przepompowywaniu, przeładunku, transporcie oraz dystrybucji ropy naftowej i jej produktów. Zaliczenie spornego okresu do stażu pracy w szczególnych warunkach sprawia zaś, że ubezpieczony spełnia wszystkie kryteria przyznania prawa do emerytury z art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

Powyższy wyrok został zaskarżony skargą kasacyjną organu rentowego. Skargę oparto na podstawie naruszenia prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie art. 32 ust. 1 i 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) oraz § 4 ust. 1 i 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) przez przyjęcie, że wnioskodawca w okresie od 1 lipca 1981 r. do 31 maja 1993 r., pracując w Fabrykach Mebli w C. na stanowisku smarownika, wykonywał pracę w szczególnych warunkach, bo wymienioną pod poz. 19 działu IV „W chemii” wykazu A, stanowiącego załącznik do powołanego rozporządzenia Rady Ministrów, tj. pracę przy przetwórstwie, magazynowaniu, przepompowywaniu, przeładunku, transporcie oraz dystrybucji ropy naftowej i jej produktów. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku wraz z poprzedzającym go wyrokiem Sądu Okręgowego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji lub o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania temu Sądowi oraz zasądzenie na rzecz organu rentowego zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa

procesowego. Jako przesłankę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazano potrzebę wykładni przepisów prawnych wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów. Rozbieżność ta dotyczy problemu, czy przy rozstrzyganiu o tym, że dana osoba wykonywała pracę w szczególnych warunkach:

- należy w pierwszej kolejności ustalić, do jakiego działu gospodarki (przemysłu) jest kwalifikowany pracodawca, u którego ubezpieczony pracował w okresie, jakiego dotyczy wniosek, a dopiero potem ustalić, czy praca, jaką wnioskodawca wykonywał u tego pracodawcy w okresie wskazanym we wniosku, spełnia kryteria z konkretnego punktu wykazu prac w szczególnych warunkach, stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów, a to z uwagi na fakt, że w wykazie tym prace uszeregowano według działów gospodarki/przemysłu;

- należy ignorować nazwy działów gospodarki/przemysłu wymienione w wykazach do tegoż rozporządzenia, gdyż nie mają one znaczenia przy ustalaniu treści normy prawnej decydującej o uznaniu konkretnego okresu pracy u konkretnego pracodawcy za okres pracy w szczególnych warunkach.

W uzasadnieniu skargi kasacyjnej organ rentowy nie kwestionował dokonanych przez Sąd drugiej instancji ustaleń, z których wynika, że w spornym okresie ubezpieczony był zatrudniony w Fabrykach Mebli na stanowisku smarownika maszyn i urządzeń, a do jego obowiązków należała stała konserwacja i smarowanie (za pomocą odpowiednich środków chemicznych), oraz dolewanie olejów technicznych do tychże maszyn i urządzeń służących procesowi produkcyjnemu. Wnioskodawca wykonywał tę pracę w lakierni fabryki i był jedyną osobą realizującą obowiązki smarownika w tym zakładzie. Zdaniem skarżącego, praca jaką wykonywał ubezpieczony, nie jest wymieniona w dziale VI „W leśnictwie, przemyśle drzewnym i papierniczym”, a także w dziale VII „W przemyśle lekkim” ani dziale XIV „Prace różne” wykazu A, stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983r. Błędne jest zakwalifikowanie tejże pracy przez Sądy orzekające w sprawie jako wymienionej pod pozycją 19 działu IV wykazu A. Nie można bowiem ignorować dokonanego w załącznikach do rozporządzenia Rady Ministrów szeregowania prac według oznaczonych działów gospodarki/przemysłu. W konsekwencji należy przyjąć, że w przemyśle meblarskim nie można wykonywać pracy, jaką wykonuje się w przemyśle chemicznym przy

przetwórstwie, magazynowaniu (.....) ropy naftowej i jej produktów. Wykonywanie pracy na stanowisku określonym w zarządzeniu resortowym, której nie wymieniono w wykazach A i B załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów, nie uprawnia do emerytury z art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Tymczasem wnioskodawca powołuje się na zarządzenie nr 16 Ministra Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 31 marca 1988 r. Rzecz w tym, iż w zarządzeniu tym stanowisko „smarownik maszyn i urządzeń” jest wymienione pod pozycją 4 noszącą nazwę taką, jaką oznaczono ten rodzaj działalności w dziale VI załącznika A do rozporządzenia Rady Ministrów, a więc jako prace przy suchej destylacji drewna i węgla aktywnego. W zarządzeniu resortowym w dziale IV „W chemii” są natomiast wymienione pod pozycją 19 stanowiska pracy przy przetwórstwie, magazynowaniu, przepompowywaniu, przeładunku, transporcie oraz dystrybucji ropy naftowej i jej produktów. Są to stanowiska operatora urządzeń dozujących, robotnika transportowego, robotnika magazynowego surowców i paliw. Nazwy tych stanowisk wskazują, że są to stanowiska w zakładach zajmujących się zawodowo magazynowaniem i obrotem produktami przetwórstwa ropy naftowej. Zatem uprawniony do tego minister resortowy nie uznał stanowiska zajmowanego przez ubezpieczonego za stanowisko pracy w szczególnych warunkach. Nie zamieścił bowiem stanowiska smarownika wśród stanowisk pracy przy przetwórstwie ropy naftowej. Wymienił je natomiast wśród stanowisk pracy przy suchej destylacji drewna i węgla aktywnego. Nie można wreszcie kwalifikować pracy ubezpieczonego z pozycji 25 działu XIV wykazu A załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów, jako pracy przy bieżącej konserwacji agregatów i urządzeń oraz prac budowlano – remontowych na oddziałach będących w ruchu, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie, gdyż wnioskodawca wykonywał prace smarownika na terenie całego zakładu, a nie tylko w tych wydziałach.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługuje na uwzględnienie, albowiem ma uzasadnioną podstawę.

Słuszny jest zarzut naruszenia przez Sąd drugiej instancji prawa materialnego w postaci art. 32 ust. 1 i 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o

emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.) oraz § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) przy ferowaniu zaskarżonego wyroku.

Analizę prawidłowości przedmiotowego orzeczenia rozpocząć wypada od przypomnienia, że art. 32 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wprowadza jako kryterium dyferencjacji wieku emerytalnego - określonego w art. 27 tego aktu dla ubezpieczonych urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r. na co najmniej 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn - rodzaj wykonywanej pracy (tj. szczególne warunki, w jakich jest ona świadczona lub szczególny jej charakter), narażający na szybsze zrealizowanie się ryzyka emerytalnego z powodu wcześniejszej, niż powszechnie, utraty sprawności psychofizycznej pracownika. Brzmienie powołanego przepisu nie pozostawia bowiem wątpliwości, że prawo do emerytury w wieku niższym od powszechnego przysługuje jedynie osobom wykonującym owe prace w ramach pracowniczego zatrudnienia (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 2004 r., II UK 246/03, OSNP 2004 nr 20, poz. 358; z dnia 25 stycznia 2005 r., I UK 142/04, OSNP 2005 nr 17, poz. 272; z dnia 29 czerwca 2005 r., I UK 300/04, OSNP 2006 nr 5-6, poz. 94 i z dnia 8 maja 2008 r., I UK 354/07, MPP 2008 nr 10). Wprawdzie ust. 2 cytowanego artykułu zawiera definicję (pojęcie) pracownika zatrudnionego w szczególnych warunkach, stanowiąc iż jest nim pracownik zatrudniony przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne bądź otoczenia, lecz uregulowania omawianego artykułu nie precyzują szczegółowych przesłanek nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku. Artykuł 32 ust. 4 ustawy odsyła w tej materii do dotychczasowych przepisów, którymi są przepisy rangi ustawy lub wydane na mocy delegacji ustawowej (uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01, OSNP 2002 nr 10, poz. 243). Aktem prawnym normującym tę problematykę jest rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w

szczególным charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.). Jak zauważył Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z dnia 14 czerwca 2004 r., P 17/03 (OTK-A 2004 nr 6, poz. 57), odesłanie to powinno być odczytywane jako kierujące do rozporządzenia w zakresie, w jakim chodzi o ustalenie kwestii wskazanych w art. 32 ust. 4 ustawy, tj. wieku emerytalnego, rodzajów prac lub stanowisk oraz warunków, na podstawie których osobom wymienionym w ust. 2 i 3 tego artykułu przysługuje prawo do emerytury.

Przepisy § 2 ust. 1, § 3 i § 4 ust. 1 rozporządzenia kreują zaś dla pracownika, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazie A, następujące przesłanki nabycia prawa do przedmiotowego świadczenia: 1/ osiągnięcie wieku emerytalnego, wynoszącego 55 lat dla kobiet i 60 lat dla mężczyzn, 2/ posiadanie wymaganego okresu zatrudnienia, określonego w odniesieniu do kobiet na 20 lat a do mężczyzn na 25 lat i 3/ legitymowanie się co najmniej 15 letnim stażem pracy w szczególnych warunkach, wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku. W rozpoznawanej sprawie nie budzi wątpliwości osiągnięcie przez ubezpieczonego tak określonego wieku emerytalnego i ogólnego stażu zatrudnienia. Kwestią sporną pozostaje kwalifikacja pracy odwołującego, wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu na stanowisku smarownika maszyn i urządzeń w Fabrykach Mebli od 1 lipca 1981 r. do 31 maja 1993 r., jako pracy w szczególnych warunkach.

Dla oceny, czy pracownik pracował w szczególnych warunkach, nie ma istotnego znaczenia nazwa zajmowanego przez niego stanowiska, tylko rodzaj powierzonej mu pracy. Praca w szczególnych warunkach to praca wykonywana stale (codziennie) i w pełnym wymiarze czasu pracy (przez 8 godzin dziennie, jeżeli pracownika obowiązuje taki wymiar czasu pracy) w warunkach pozwalających na uznanie jej za jeden z rodzajów pracy wymienionych w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 14 września 2007 r., III UK 27/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 325; z dnia 19 września 2007 r., III UK 38/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 329; z dnia 6 grudnia 2007 r., III UK 66/07, LEX nr 483283; z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 210/07, OSNP 2009 nr 5-6, poz. 75 i z dnia 24 marca 2009 r., I PK 194/08, LEX nr 528152). Decydującą rolę w analizie charakteru pracy ubezpieczonego z punktu

widzenia uprawnień emerytalnych ma zatem możliwość jej zakwalifikowania pod którąś z pozycji wspomnianego załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów. W świetle art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych pracami w szczególnych warunkach nie są bowiem wszelkie prace wykonywane w narażeniu na kontakt z niekorzystnymi dla zdrowia pracownika czynnikami, lecz jedynie takie, które zostały rodzajowo wymienione w tymże rozporządzeniu. Przepis § 1 ust. 1 rozporządzenia stanowi zresztą, że akt ten ma zastosowanie do pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, wymienione w § 4 – 15 rozporządzenia oraz w wykazach stanowiących załącznik do niego.

Pewne problemy interpretacyjne związane z regulacją zawartą w § 1 ust. 2-3 rozporządzenia, zobowiązującą właściwych ministrów, kierowników urzędów centralnych oraz centralne związki spółdzielcze do ustalenia w podległych i nadzorowanych przez nich zakładach pracy wykazów stanowisk pracy wykonywanej w szczególnych warunkach, a stosowanych także w jednostkach organizacyjnych powstałych w drodze przekształcenia przedsiębiorstwa państwowego, przekazanych organom samorządu terytorialnego oraz dla których uprawnienia i obowiązki organu założycielskiego przejęli wojewodowie lub inne organy państwowe, zostały wyjaśnione w powołanej wyżej uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01. Stwierdzono w niej, że zawarte w art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych odesłanie do tychże przepisów nie upoważnia do tworzenia wykazów obejmujących stanowiska pracy wykonywanej w szczególnych warunkach. Wspomniane upoważnienie dla właściwych ministrów, kierowników urzędów centralnych i centralnych związków spółdzielczych nie stwarzało ani podstawy prawnej do wydawania aktów niepozostających w zgodności z powszechnie obowiązującym prawem, ani nie przewidywało możliwości wykraczania poza wykazy prac wykonywanych w szczególnych warunkach wymienionych w załączniku do rozporządzenia Rady Ministrów. Wykazy resortowe muszą być dostosowane do treści tego załącznika, w którym zawarty jest kompletny wykaz stanowisk pracy wykonywanej w szczególnych warunkach. Gdy zatem określają one tego rodzaju stanowiska pracy niezgodnie z załącznikiem do

rozporządzenia, nie wywołują skutków przewidzianych w art. 32 ustawy. Podobnych konsekwencji w sferze prawa do emerytury nie implikuje także zakwalifikowanie przez pracodawcę stanowiska nieobjętego załącznikiem do rozporządzenia do prac wykonywanych w szczególnych warunkach (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 21 kwietnia 2004 r., II UK 337/03, OSNP 2004 nr 22, poz. 392; z dnia 23 listopada 2004 r., I UK 15/04, OSNP 2005 nr 11, poz. 161; z dnia 22 czerwca 2005 r., I UK 351/04, OSNP 2006 nr 5-6, poz. 90; z dnia 20 października 2005 r., I UK 41/05, OSNP 2006 nr 19-20, poz. 306 i z dnia 29 stycznia 2008r., I UK 192/07, LEX nr 447272). I odwrotnie – niewymienienie określonych pracodawców w wykazach resortowych nie przesądza o niemożności zakwalifikowania świadczonych u nich prac jako prac wykonywanych w szczególnych warunkach, jeśli odpowiadają one kryteriom wynikającym z załącznika do rozporządzenia (wspomniany wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 czerwca 2004 r. P 17/03 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 czerwca 2008 r., I UK 381/07, LEX nr 494112). Chociaż wykazy resortowe i zakładowe nie stanowią samodzielnej podstawy zaliczenia danego rodzaju zatrudnienia do prac w szczególnych warunkach, to mogą być one pomocne przy wykładni przepisów rozporządzenia Rady Ministrów.

Przyznając zasadniczą rolę w kwalifikowaniu prac w szczególnych warunkach cytowanemu rozporządzeniu Rady Ministrów warto podkreślić, że w świetle przepisów wykazu A, stanowiącego załącznik do tegoż rozporządzenia, wyodrębnienie owych prac ma charakter stanowiskowo – branżowy. Pod pozycjami zamieszczonymi w kolejnych działach wykazu wymieniono bowiem konkretne stanowiska przypisane danym branżom, uznając je za prace w szczególnych warunkach uprawniające do niższego wieku emerytalnego. Taki sposób kwalifikacji prawnej tychże prac nie jest dziełem przypadku. Specyfika poszczególnych gałęzi przemysłu determinuje bowiem charakter świadczonych w nich prac i warunki, w jakich są one wykonywane, ich uciążliwość i szkodliwość dla zdrowia. Nie można zatem swobodnie czy wręcz dowolnie, z naruszeniem postanowień rozporządzenia, wiązać konkretnych stanowisk pracy z branżami, do których nie zostały one przypisane w tym akcie prawnym.

Z taką zaś sytuacją mamy do czynienia w rozpoznawanej sprawie. Sądy obydwu instancji próbowały zaliczyć zajmowane przez ubezpieczonego stanowisko smarownika maszyn i urządzeń do prac w przemyśle chemicznym, lekkim lub leśnictwie, przemyśle drzewnym i papierniczym. Tymczasem są to odrębne branże, wymienione w różnych działach wykazu A (dziale IV, VI i VII). Rację ma skarżący zauważając, iż wspomniane stanowisko nie figuruje pod żadną pozycją wykazu. Wyszczególnione jest natomiast w pkt 28 działu VI wykazu A, będącego załącznikiem do zarządzenia nr 16 Ministra Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 31 marca 1988 r. w sprawie stanowisk pracy, na których wykonywane są prace w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze (Dz.Urz. MRLiGŻ z 1988 r. Nr 2, poz. 4). Jeśli wykaz ten miałby stanowić wskazówkę interpretacyjną dla przepisów rozporządzenia Rady Ministrów, to warto podkreślić, że stanowisko smarownika jest w nim wymienione wśród prac przy suchej destylacji drewna i węgla aktywnego, czyli tych, o jakich mowa pod pozycją 4 działu VI wykazu A, stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów. Niewątpliwie konserwacja i smarowanie maszyn i urządzeń do produkcji mebli nie jest pracą związaną z suchą destylacją drewna czy węgla aktywnego. Nie można jej też zaliczyć do wymienionej pod pozycją 19 działu IV wykazu A pracy przy przetwórstwie, magazynowaniu, przepompowywaniu, przeładunku, transporcie oraz dystrybucji ropy naftowej i jej produktów. Te ostatnie rodzaje prac wykonywane są bowiem w przemyśle chemicznym i wiążą się z jego specyfiką. Nie można ich utożsamiać z pracami świadczonymi u końcowego odbiorcy wspomnianych produktów ropopochodnych (jakim w tym przypadku był zakład meblarski), polegającymi na konserwowaniu - przy użyciu tychże produktów - maszyn i urządzeń do wytwarzania mebli, czyli do prowadzenia działalności niewymienionej w dziale IV wykazu A.

Dokonując niewłaściwej kwalifikacji wykonywanej przez ubezpieczonego pracy smarownika w fabryce mebli, Sąd Apelacyjny naruszył przepisy § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze i załącznika do cytowanego rozporządzenia, a w konsekwencji tegoż – naruszył także art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń

Spółecznych, odsyłający do rozporządzenia przy ustalaniu szczegółowych przesłanek nabycia prawa do emerytury z obniżonego wieku, o jakim stanowi ust. 1 tego artykułu.

Wobec trafności podniesionych w skardze kasacyjnej zarzutów, Sąd Najwyższy z mocy art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono zgodnie z art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.